

N. Puteikis. Apie skolintus batus ir valstybinę melo sistemą

Skaudžiausia gauti laiškus žmonių, kurie prašo gyvybiškai svarbios pagalbos – jei žinai, kad negalėsi padėti. Tokių laiškų, iš visos Lietuvos, yra pernelyg daug.

Rašo pensininkai, neįgalieji, mažamečius vaikus auginančios vienišos moterys – ištikti skurdo ne dėl savo kaltės ar apsileidimo, bet dėl valstybinio melo, kuriuo pagrįsta socialinės rūpybos sistema. Tie laišakai paprastai ateina paštu, nes jų autoriai neturi kompiuterių, pinigų pašto ženklui skolinasi, o jų skurdas toks, kurio prakutęs pilietis, pasaulį matantis kompiuterio ekrane, gal ir neišsivaizduoja. Kai DELFI paskelbė straipsnį „Nutylietas Vilnius“, manęs abejodami klausė – ar gali taip būti?.. Sakau dar kartą: silpniausių mūsų visuomenės narių skurdas yra ne egzotiška išimtis, bet šitos melo sistemos norma.

Vilnietė Aušra prašė jos laišką paskelbti viešai, tik nerašyti tikrojo vardo – visą gyvenimą siuvėja dirbusi moteris skurdo gėdijasi. Pas mane į Seimą ji atėjo su batais, pasiskolintais iš kaimynės, prikimšusi į jų nosis vatos. Saviems, tinkamiems, pinigų neturi. Čia jos laiško, kiek paredaguoto, dalis:

„Esu 67 metų vilnietė, vieniša, ligota (krūties vėžio operacija, 2 gimdos operacijos Onkologiniame centre, sergu cukralige, hipertenzija, glaukoma, neveikia skydliaukės hormonai, kenčiu nuo stuburo ir kelio sąnario skausmų). Dėl pajamų stygiaus gydausi ir nuo depresijos (vaistai nekompensuojami, labai brangūs). Šioms ligoms gydyti per mėnesį tenka išleisti 20-25 eurus.

Visas mano užgyventas turtas – 1 kambario butas, o visos pajamos – 212 eurų (732 litai) pensija. Niekad niekur nesikreipiau dėl paramos (išskyrus kompensaciją už šildymą ir karštą vandenį), tačiau šiuo metu jau atėjo riba, kai nebeišgalio išgyventi, apsimokėti už buto paslaugas, esu neviltyje, visiškai bejėgė.

Konkrečiais faktais įrodysiu, kad Prezidentės, Vyriausybės, kai kurių politikų kalbos apie „orią“ senatvę ir tai, kad jiems rūpi kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, yra melagingos, nes žmonės (pensininkai), kurių pajamos siekia apie 200 eurų ar šiek tiek daugiau (kaip mano), negali pragyventi, tokios sumos neužtenka patenkinti būtiniausiems poreikiams. Gyvename juk ne akmens amžiuje.

Štai tie konkretūs faktai. Iš savo 212 eurų kiekvieną mėnesį privalau susimokėti: apie 20 Eur – už vaistus; 12,90 Eur – už elektrą (yra išskolinimas); 0,64 Eur – geriamo vandens pardavimo kaina; 33,02 Eur – už šilumą (pastovus planas, vienoda suma ir žiemą, ir vasarą); 5,10 Eur – už šaltą vandenį; apie 32 Eur – už kitas paslaugas (mokame už naujo lifto įrengimą, kainavusį 119 tūkst. litų); 7,16 Eur – už dujas; 6,52 Eur – už kabelinę televiziją; 4 Eur – už mobilųjį telefoną; 13,88 Eur – už laidinį telefoną ir televizoriaus kreditą TEO.

VISO: 135 eurai. Lieka 77 eurai maistui, švaros, higienos priemonėms. Per dieną galiu išleisti tik 2,56 eurus!

Sirgdama cukralige esu priversta valgyti tokius produktus, kurie man griežtai uždrausti, nes vištienai, žuviai, vaisiams pinigų nepakanka. Per dieną nors du kartus turėčiau pasimatuoti cukraus kiekį kraujyje, bet 4 mėnesiams kompensuojama tik 50 vienetų juostelių. Kad papildomai nusipirkčiau 190 vienetų, reiktų 50 eurų... Negaliu sau leisti nusipirkti rūbų, apavo, sugedus kranui ar durų spynei – išsikviesti meistrų. Pašalinus kairę krūtį ir pažastį esu priversta skalbti patalynę ir rūbus rankomis, nes nepataisomai sugedo skalbyklė, o naujai – nėra pinigų. Sugedo unitazas, teko keisti nauju, todėl jau kelerius metus neišlendu iš skolų.

Gėda pasakyti: trūko dantų protezas, teko pačiai susiklijuoti jį „Moment“ klijais. Dabar nešioju tuos nuodus burnoje. Reikia keisti akinius, bet kokios kainos... Štai koks „orus“ gyvenimas! Dar pusmetis ir būsiu priversta eiti kapstyti konteineriuose, nes mūsų daugiabutį administruojanti įmonė pranešė, kad turėsime sumokėti ne tik už naują liftą, bet ir 5500 eurų už priešgaisrinės vandens tiekimo sistemos atnaujinimą. “

Šį laišką Aušra, apsiavusi skolintais batais, atnešė man į Seimą kovo pabaigoje. Dar papasakojo, kad turi suaugusį sūnų, kuris su šeima gyvena Vokietijoje – bet dirbant sandėlyje prieš kelerius metus užkritęs kroviny sužalojo ranką, tad sveikatos ir darbingumo netekusiam vyrui dabar pačiam reikalinga pagalba. „Parduoti galėčiau tik butą, bet ką man tada daryti – kraustyti į palapinę?“, – klausė ji.

Po šio susitikimo išsiuntėme kelis paklausimus institucijoms, surašę į juos Aušros skurdą, įskaitant „Momentu“ suklijuotą protezą, ir pridėję laiško kopiją, kad ko nors nepamirštume. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos paprašiau informuoti apie galimybes suteikti pagalbą Aušrai ir kitiems panašioje padėtyje atsidūrusiems vienišiams, sergantiems, nedarbingiems žmonėms, kad jie galėtų patenkinti gyvybiškai svarbius poreikius – nes valstybėje toks mechanizmas turi būti numatytas ir veikti.

Ministerija patikino, kad valstybė rūpinasi skurstančiais žmonėmis, kurie patys negali savimi pasirūpinti: „nepasiturintiems gyventojams mokama socialinė pašalpa, garantuojanti minimalias lėšas pagrindiniams fiziologiniams poreikiams (išlaidoms maistui, drabužiams) tenkinti, ir teikiamos būsto šildymo išlaidų, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijos.“

Čia nutylėti du dalykai, kuriuos parašius ministerijai tektų pripažinti, kad vadinamoji socialinės rūpybos sistema yra tik gražia iškaba rūpestingai dangstomas melas.

Pirma: iš „nepasiturinčių gyventojų“ vertais pašalpos laikomi tik tie, kurių pajamos mažesnės už valstybės remiamų pajamų (VRP) dydį – 102 eurus. Tuos, kurių pajamos didesnės, dabartinė sistema laiko pakankamai pasiturinčiais, kad jie neturėtų teisės į socialinę pašalpą. Aušra pagal šią sistemą yra turtuolė.

Antra: tie 102 eurai, kurie, anot ministerijos, garantuoja „minimalias lėšas pagrindiniams fiziologiniams poreikiams (išlaidoms maistui, drabužiams) tenkinti“, iš tiesų nieko negarantuoja. Taip tik sakoma.

Tai patvirtino trumpas paklausimas, kurį premjerui Algirdui Butkevičiui nusiunčiau šių metų sausį, prašydamas suteikti informaciją, kokia Lietuvoje yra absoliutaus skurdo riba, kokiais kriterijais remiantis nustatytas valstybės remiamų pajamų dydis ir kokius poreikius Lietuvos Respublikos pilietis gali patenkinti už tą sumą – 102 eurus. Paklausimas pasimetė, tad atsakymą, pasirašytą socialinės apsaugos ir darbo ministrės Algimantos Pabedinskienės, gavau balandžio 17-ąją.

Jame rašoma, kad VRP dydis – 350 Lt arba 102 Eur – buvo nustatytas 2008-iais ir lygus tuo metu dar skaičiuotam minimaliam gyvenimo lygiui, kuris ir buvo laikomas absoliučia skurdo riba. Ją nustatant, „pirmiausia buvo vertinamas minimalus maisto produktų rinkinys, kurio sudėtis buvo patvirtinta sveikatos apsaugos ministro įsakymu 2006 metais. Šio rinkinio vertė buvo nustatoma naudojant minimalias maisto produktų kainas, kurių šaltinis buvo namų ūkių biudžeto tyrimo duomenys. Nustačius minimalaus maisto produktų rinkinio vertę, buvo daroma prielaida, kad skaičiuojamojo minimalaus gyvenimo lygio dalis, skirta maisto produktams, sudaro 50 procentų.“

Dabar, kaip nurodyta rašte, minimalus gyvenimo lygis (ar absoliuti skurdo riba) nebeskaičiuojamas ir nebeskelbiamas.

Kitaip tariant, dydis, kuriuo grindžiama socialinės rūpybos sistema – 102 Eur (350 Lt) – gal ir garantavo minimaliausių fiziologinių poreikių patenkinimą 2008-iais. Aiškinimas, neva prieš septynerius metus nustatyta suma kažką garantuoja dabar, yra tiesiog melas.

Todėl valstybės požiūriu pakankamai pasiturinti, „Momento“ kljais suklijuotą protezą nešiojanti ir batus kelionei į Seimą besiskolinanti Aušra šiuo metu turi teisę tik į kompensacijas už būsto šildymą ir karštą vandenį, kurias ir taip gauna.

Sveikatos apsaugos ministerija informavo, kad prieš trejus metus – 2012 m. kovo 16 d. – moteris buvo įrašyta į Vilniaus miesto savivaldybėje gyvenančių asmenų, kuriems reikalingas dantų protezavimas, sąrašą, todėl „tikėtina“, kad jau šių metų „III ketvirtį“ bus kompensuotos dantų protezavimo išlaidos. Jei ši prognozė pasitvirtins, vaikščioti su „Momento“ kljais burnoje jai beliko pusmetis.

Vilniaus savivaldybė pranešė, kad svarstys vienkartinės pašalpos skyrimą ir tarpininkaus skiriant vienkartinį maisto produktų rinkinį – išimties tvarka, nes teisės į paramą maistu Aušra taip pat neturi, mat jos pajamos viršija 1,5 VRP – ir nurodė du adresus Vilniuje, kur teikiamos „nemokamos skalbimo paslaugos vyresnio amžiaus žmonėms, neturintiems sąlygų išsiskalbti namuose“.

Atsakymo dėl vienkartinės pašalpos Aušra tikisi sulaukti netrukus. Galbūt už ją susiremontuotų skalbyklę, gal nusipirktų akinius ar batus, gal sumokėtų skolą, likusią po unitazo remonto, o gal įsiskolinimą už elektrą. Pasirinkimas didelis. Po to vienkartinė pašalpa baigsis, o skurdas liks.

Šitos istorijos esmė yra tai, kad Aušra su savo skurdu ir beviltiškumo sukelta depresija, kuriai gydyti nėra pinigų – niekuo neišsiskirianti, eilinė pensininkė, kurios pensija tik truputį mažesnė už vidutinę (241,97 Eur). Daugybė gyvena skurdžiau už ją, dar žemiau absoliučios skurdo ribos – tačiau tai tik mano nuomonė, nes ši riba, kaip minėjau, nenustatoma ir neskelbiama, Lietuvą valdančiai partinei nomenklatūrai tiesa nėra reikalinga.

Šiek tiek mūsų sistemos melą atskleidė šių metų vasarį paskelbtas darbinis Europos Komisijos tarnybų dokumentas „Šalies ataskaita. Lietuva 2015“. Pacituosiu kelis dalykus, o norintys daugiau suras čia.

Štai citata Aušrai ir kitiems eiliniams pensininkams, kuriuos mūsų sistema laiko pakankamai pasiturinčiais: „Dabartinė pensijų išmoka labai priartėjo prie skurdo rizikos ribos ir nėra indeksuojama. Maža vidutinė pensija ir tai, kad ji neindeksuojama, verčia abejoti dabartiniu pensijų adekvatumu ir yra viena iš pagrindinių vyresnių nei 65 metų gyventojų staigaus skurdo padidėjimo priežasčių.“

Kaip pažeidžiamiausios Lietuvos socialinės grupės ataskaitoje išskirti vaikai, senyvo amžiaus pensininkai ir neįgalieji, nurodyta, kad „susirūpinimą tebekelia skurdas ir pragyvenimo pajamų tiems, kuriems jų labiausiai reikia, užtikrinimas“:

„asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, 2013 m. tebebuvo daugiau negu 30 % (6-as pagal dydį rodiklis ES, vidurkis – 24,5 %). Nemenka dalis žmonių, kurie patiria didelį materialinį nepriteklių (2013 m. – 16 %, ES vidurkis – 9,6 %), kelia itin didelį susirūpinimą, kaip ir blogėjantis skurdo rizikos lygis. Be to, kyla didelė žmonių su negalia skurdo ir socialinės atskirties rizika (42,2 %).“

Išnašose ties šia citata pateikti skaičiai: vaikų skurdo rizikos lygis padidėjo nuo 20,8 % 2012 m. iki 26,9 % 2013 m., bedarbių – nuo 54,4 % 2012 m. iki 61 % 2013 m., pagyvenusių žmonių – nuo 18,7 % 2012 m. iki 19,4 % 2013 m., dirbančių skurstančiųjų – nuo 7,7 % 2012 m. iki 9,2 % 2013 m. Ties neįgalųjų skurdu pridėta tokia pastaba: „Tai didelis rodiklis, ypač visų amžiaus grupių (16–64 metų) sunkią negalią turinčių asmenų (65,9 %). Jis yra antras pagal dydį ES ir didėjo nuo 2011 m.

(62,3 %).“ Taip pat pažymėta, kad „bedarbio pašalpų aprėptis ir adekvatumas Lietuvoje yra vieni iš mažiausių ES.“

Aušrą – ne blogiausiai gyvenančią pensininę – pagal šios ataskaitos kriterijus tektų priskirti didelį materialinį nepriteklių patiriantiems asmenims, nes tokiais, kaip nurodyta, laikomi žmonės, patiriantys „bent keturis iš toliau išvardytų nepriteklių: dėl pinigų stokos negali: i) susimokėti būsto nuomos ar komunalinių mokesčių, ii) pakankamai šildyti būstą, iii) padengti netikėtas išlaidas, iv) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško baltyminio maisto, v) kartą per metus susimokėti už savaitę atostogų ne namuose, vi) turėti automobilį, vii) turėti skalbimo mašiną, viii) turėti spalvotą televizorių arba ix) turėti telefoną.“ Aušra atitinka 6 kriterijus.

Taigi, žmogus, kurį mūsų melo sistema laiko pakankamai pasiturinčiu, EK tarnyboms atrodo labai skurstantis.

Kad iš melo išbristume, pirmiausia būtina nustatyti minimalų biudžetą, kurio žmogui reikia norint patenkinti būtiniausius poreikius, arba absoliutaus skurdo ribą. Tada turėsime vieną iš svarbių ataskaitos taškų, kurių reikia, norint formuoti sąžiningą ir tikslią socialinę politiką.

Naglis Puteikis,

LR Seimo narys